

[Παιδεία και εκπαίδευση]

Παιδεία και εκπαίδευση είναι δύο όροι που συχνά πυκνά εναλλάσσονται, σάμπως να πρόκειται για συνώνυμα, με ταυτόσημο νόημα και στόχο· θεωρητικό και πρακτικό. Ως ρίζα και κορμός ενός πολύκλαδου δένδρου, η λέξη παιδεία (δυσμετάφραστη ή και αμετάφραστη στις ξένες γλώσσες) εμφανίζει εξελισσόμενο, σημασιολογικό και λειτουργικό εύρος και βάθος. Οι αρχές της ανιχνεύονται στον Αισχύλο και στον Σοφοκλή, δηλώνοντας κατ' αρχήν την τροφή και την ανατροφή ενός παιδιού, αλλά και την καλλιέργεια ενός δένδρου. Στον Πλάτωνα η λέξη σαφώς πλέον αναβαθμίζεται και αναδεικνύεται σε μέτρο γνώσης και αρετής, καλύπτοντας τελικώς τόσο την πλατωνική οντολογία όσο και την πλατωνική επιστήμη¹. Η ίδια λέξη θεωρείται στην ελληνική αρχαιότητα ενίοτε² συνώνυμη της νεαρής ηλικίας, ενώ σκοπίμως συνάπτεται κάποτε τόσο με την παιδεία όσο και με την παιδεία· σημαίνοντας την παιδαριώδη φλυαρία και ανοησία αφενός, το παίγνιο (ως διασκέδαση ή ως φιλόσοφη μέθοδο) αφετέρου.

Πλησιέστερη ετυμολογικά και λειτουργικά προς την παιδεία αναγνωρίζεται η μεταγενέστερη εκπαίδευσις, παράγωγη του ρήματος εκπαιδεύω, το οποίο, όσο βλέπω στα λεξικά, εμφανίζεται πρώτη φορά στον πλατωνικό Κρίτωνα, με τη σημασία του διδάσκω κάποιον κάτι ή εντυπώνω σε κάποιον κάτι με τη διδασκαλία· αυτού του είδους η εκπαίδευση αφορά ενίοτε και την προσαρμοστική άσκηση ενός ζώου.

Ωστόσο, οι όροι παιδεία και εκπαίδευση δεν είναι ούτε ετυμολογικά και σημασιολογικά συνώνυμοι ούτε λειτουργικά ισοδύναμοι. Πράγμα που σημαίνει ότι η ευκαιριακή (μπορεί και σκόπιμη) εναλλαγή τους στη θεωρία και στην πράξη δημιουργεί σύγχυση εις βάρος και των δύο συντελεστών της κρίσιμης αυτής συζυγίας. Ζητούμενο επομένως παραμένει ο νηφαλιότερος έλεγχος, προκειμένου να διαφανούν τόσο τα κοινά όσο και τα διαφορετικά τους σημεία, που επιτρέπουν συγχρόνως τη σύγκριση και τη διάκρισή τους. Που πάει να πει ότι: παιδεία και εκπαίδευση βρίσκονται εξ ορισμού σε συμμαχική και συνάμα σε αντίπαλη σχέση. Κοινός τους παρονομαστής παραμένει η διαβαθμισμένη γνώση ως μάθηση, ασκημένη κυρίως εντός θεσμοθετημένων θυλάκων της πολιτείας, χωρίς να αποκλείεται και η ιδιωτική τους κηδεμονία, η οποία σε ορισμένες περιπτώσεις παίρνει τη μορφή ταξικής και οικονομικής υπεροχής.

Από εκεί και πέρα αρχίζουν προφανείς και λανθάνουσες διαφορές, οι οποίες, ανάλογα με τον χώρο και τον χρόνο, αυξομειώνονται, χωρίς όμως να καταργούνται. Οι διαφορές προκύπτουν από τη διαφορετική τους φύση και τον αποκλίνοντα προορισμό τους. Δηλαδή: Η παιδεία είναι περισσότερο μέθοδος· η εκπαίδευση κυρίως πράξη. Η παιδεία είναι (πρέπει να είναι, για να μην παραβαίνει τον εαυτό της) λειτουργία λίγο πολύ ελεύθερη. [...] Αντίθετα, η εκπαίδευση ελέγχεται εκ προθέσεως εντεταλμένη. Η παιδεία είναι (οφείλει να είναι) προαιρετική· η εκπαίδευση θεωρείται, και σωστά, υποχρεωτική.

Δ. Ν. Μαρωνίτης, εφημερίδα «Το Βήμα της Κυριακής», 1/3/2009 και 8/3/2009 (το κείμενο προσαρμόστηκε για τον σκοπό της αξιολόγησης).

A1. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (90-110 λέξεις).
Μονάδες 25

B1. Να επαληθεύσετε ή να διαψεύσετε, με βάση το κείμενο, τις παρακάτω προτάσεις, γράφοντας στο τετράδιό σας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση τη λέξη Σωστό ή Λάθος:

- α. Το περιεχόμενο του όρου «παιδεία» παραμένει αμετάβλητο στο πέρασμα του χρόνου.
- β. Η παιδεία στον Αισχύλο και τον Σοφοκλή αφορά αποκλειστικά στον άνθρωπο.
- γ. Η λέξη παιδεία για τους αρχαίους Έλληνες σήμαινε την παιδαριώδη φλυαρία και ανοησία.
- δ. Η «παιδεία» και η «εκπαίδευση» είναι έννοιες εντελώς άσχετες μεταξύ τους.
- ε. Η εκπαίδευση λειτουργεί ως θεσμοθετημένη διαδικασία. Μονάδες 10

B2. α) Να βρείτε έναν τρόπο ανάπτυξης της τελευταίας παραγράφου του κειμένου «Από εκεί ... υποχρεωτική.» (μονάδες 2) και να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με αναφορές στο κείμενο (μονάδες 3). Μονάδες 5

β) Να γράψετε ποια νοηματική σχέση εκφράζουν οι παρακάτω διαρθρωτικές λέξεις ή φράσεις (με έντονη γραφή στο κείμενο) στην τρίτη παράγραφο: Ωστόσο επομένως προκειμένου Που πάει να πει ότι κυρίως Μονάδες 5

B3. α) Να ξαναγράψετε τις ακόλουθες προτάσεις/περίόδους λόγου του κειμένου, αντικαθιστώντας καθεμιά από τις υπογραμμισμένες λέξεις με μία συνώνυμή της, χωρίς να αλλάζει το νόημα:

Οι αρχές της ανιχνεύονται στον Αισχύλο και στον Σοφοκλή.
Η ίδια λέξη [...] σκοπίμως συνάπτεται κάποτε τόσο με την παιδία όσο και με την παιδία.
[...] το οποίο, όσο βλέπω στα λεξικά, εμφανίζεται πρώτη φορά στον πλατωνικό Κρίτωνα.
[...] δημιουργεί σύγχυση εις βάρος και των δύο συντελεστών της κρίσιμης αυτής συζυγίας.
Από εκεί και πέρα αρχίζουν προφανείς και λανθάνουσες διαφορές [...].
Μονάδες 5

β) Να αντικαταστήσετε καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις (υπογραμμισμένες στο κείμενο) με μία αντώνυμή της:

- αναβαθμίζεται (1η παράγραφος)
- μεταγενέστερη (2η παράγραφος)
- επιτρέπουν (3η παράγραφος)
- ιδιωτική (3η παράγραφος)
- διαφορές (4η παράγραφος) Μονάδες 5

B4. Στην πρώτη παράγραφο του κειμένου «Παιδεία ... αφετέρου» κυριαρχεί η παθητική φωνή.

α) Να εντοπίσετε δύο ρήματα παθητικής φωνής σε αυτή την παράγραφο (μονάδες 2). β) Να εξηγήσετε πώς λειτουργεί η παθητική φωνή στη διαμόρφωση του ύφους του κειμένου στη συγκεκριμένη παράγραφο (μονάδες 3). Μονάδες 5

G1. Με αφορμή διάλογο που έχει ανοίξει στη σχολική κοινότητα σχετικά με τον μορφωτικό ρόλο του σχολείου στον 21ο αιώνα, γράφετε ένα άρθρο (500- 600 λέξεις) στη μαθητική εφημερίδα στο οποίο: α) υποστηρίζετε την άποψη ότι το σχολείο οφείλει, παράλληλα με την εκπαιδευτική, να ασκεί και παιδευτική λειτουργία, και β) προτείνετε, αιτιολογημένα, τρόπους με τους οποίους εκπαιδευτικοί και μαθητές/μαθήτριες μπορούν να συμβάλλουν στην ενίσχυση του παιδευτικού ρόλου του σχολείου. Προσοχή: στο άρθρο να μην αναγράψετε το ονοματεπώνυμό σας.

1. Η θεωρία του Πλάτωνα για το *ον* και την *επιστήμη*. 2 *Ενίοτε: μερικές φορές*. 3 *Θεσμοθετημένοι θύλακες: εδώ, εννοούνται οι εκπαιδευτικοί θεσμοί.*

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Περίληψη

A.1. Ο Δ. Μαρωνίτης στο άρθρο του εξηγεί γιατί οι έννοιες παιδεία και εκπαίδευση δεν είναι συνώνυμες. Η παιδεία εξελίσσεται εννοιολογικά ως καλλιέργεια του ανθρώπου, ως γνώση και αρετή· κάποτε ως παιδαριώδης ή και παιγνιώδης συμπεριφορά. Η εκπαίδευση εμφανίζεται αργότερα με τη σημασία της διδασκαλίας. Εφόσον, λοιπόν, δεν είναι όροι ταυτόσημοι, η τέτοια χρήση τους προκαλεί σύγχυση. Για να την αποφύγει, ο αρθρογράφος σκιαγραφεί τις ομοιότητες και τις διαφορές τους. Βάση και των δυο αποτελεί η παροχή γνώσεων, μέσα από θεσμοθετημένες δημόσιες – ή και ιδιωτικές- δομές. Όμως η παιδεία είναι μια ελεύθερη διαδικασία, προϊόν προαιρετικής επιλογής, ενώ η εκπαίδευση είναι υποχρεωτική, ελέγχεται και επιβάλλεται. (103)

B1. α

- A. Λάθος
- B. Λάθος
- Γ. Σωστό
- Δ. Λάθος
- Ε. Σωστό

B2. α. Η παράγραφος αναπτύσσεται με την αντίθεση παιδείας και εκπαίδευσης.

β. η παιδεία = μέθοδος, ελεύθερη, προαιρετική / η εκπαίδευση πράξη ελεγχόμενη, υποχρεωτική κλπ. Χρησιμοποιείται η διαρθρωτική λέξη «αντίθετα».

B.2 β

- Ωστόσο: αντίθεση
- Επομένως: συμπέρασμα
- Προκειμένου: σκοπός
- Που πάει να πει ότι: επεξήγηση
- Κυρίως: έμφαση

B3 α

- ανιχνεύονται: εντοπίζονται, βρίσκονται
- συνάπτεται: συνδέεται, σχετίζεται, συναρτάται, συνδυάζεται
- εμφανίζεται: παρουσιάζεται, συναντάται, εντοπίζεται, επισημαίνεται
- συντελεστών: παραγόντων, παραμέτρων, μελών, όρων
- προφανείς: φανερές, ξεκάθαρες, έκδηλες, εναργείς, ευδιάκριτες, σαφείς

B3.β

- αναβαθμίζεται: υποβαθμίζεται, απαξιώνεται
- μεταγενέστερη: προγενέστερη
- επιτρέπουν: αποκλείουν, απαγορεύουν
- ιδιωτική: δημόσια
- διαφορές: ομοιότητες

B4 α. Ρήματα παθητικής φωνής: εναλλάσσονται, ανιχνεύονται, αναβαθμίζεται, θεωρείται, συνάπτεται ... (προσοχή: δύο αρκούν)

β. Η παθητική σύνταξη:

τονίζεται το ρήμα, το αποτέλεσμα της ενέργειας του υποκειμένου προσδίδει επίσημο και απρόσωπο ύφος
επιστημονικός λόγος, σοβαρότητα, αυστηρότητα.

Γ.1. Παραγωγή Λόγου

Το πλαίσιο είναι άρθρο στο σχολικό περιοδικό'

Χρειάζεται τίτλο και ορισμένη αφόρμηση, π.χ. κύκλος εκδηλώσεων του σχολείου σχετικά με τη μορφή που αυτό πρέπει να έχει τον 21^ο αι.

Κύριο Μέρος

Στον 21^ο αιώνα συντελούνται ραγδαίες αλλαγές στη ζωή, στην πραγματικότητα, στην πρόσβαση στη γνώση, στην ίδια την ποιότητα αυτής της γνώσης

Το σχολείο δεν μπορεί να αγνοεί αυτές τις αλλαγές. Έχει εκπαιδευτική λειτουργία: μετάδοση γνώσης, εξοικείωση με τις επιστημονικές έννοιες, επαγγελματικά εφόδια, κοινωνική ένταξη

Στις συγκεκριμένες συνθήκες οφείλει να έχει και παιδευτική λειτουργία, καθώς δεν επαρκούν η μονοδιάστατη γνώση και τα τυπικά εφόδια:

- στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη κοινωνία επιβάλλεται η ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας ώστε ο άνθρωπος να διεκδικεί την ελευθερία του και παράλληλα να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του 21ου αιώνα (τεχνολογία, επιστήμη, πολυπολιτισμικότητα, συνύπαρξη)
- το σχολείο επιδιώκει την πολυδιάστατη καλλιέργεια, που αποτελεί τη βάση για την ολοκλήρωση, την ηθικότητα
- φέρνει σε επαφή με τους δημοκρατικούς θεσμούς, τη συμμετοχή, τη συλλογικότητα, τη συνεργασία
- ευαισθητοποιεί για τα μεγάλα σύγχρονα προβλήματα (ο άνθρωπος και η τεχνολογία, η επιστημονική ευθύνη, το περιβάλλον...)

2. Τρόποι ενίσχυσης του παιδευτικού ρόλου του σχολείου:

- νέοι εναλλακτικοί τρόποι διδασκαλίας, απαγκίστρωση και του δασκάλου και του μαθητή από το σχολικό εγχειρίδιο

- διάλογος

- ομαδικές εργασίες

- αξιοποίηση του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης

- ενίσχυση της αισθητικής αγωγής και της ιστορικής αντιληψής (επισκέψεις σε μουσεία, χώρους μνήμης, πολιτισμικής κληρονομιάς)

αυτενέργεια, πρωτοβουλίες, πολιτικές δράσεις μέσω μαθητικών κοινοτήτων

- εθελοντικές δραστηριότητες – σύνδεση με την κοινότητα

- συμμετοχή σε διασχολικές δραστηριότητες (Βουλή των Εφήβων, μαθητικά φεστιβάλ δημιουργίας, επιστημονικές συναντήσεις) σε εθνικό αλλά και υπερεθνικό επίπεδο (ευρωπαϊκά προγράμματα, συνεργασία με σχολεία του εξωτερικού κ.ά.)

(ΣΧΟΛΙΟ: Τα θέματα ήταν τυπικά και χωρίς πρωτοτυπία – δύσκολα ελέγχεται η κριτική σκέψη· το αντίθετο: ενδέχεται να ενισχύουν την εργαλειακή αντιμετώπιση του μαθήματος.

Επείγει η αποσαφήνιση των στόχων που έχει το μάθημα της νεοελληνικής γλώσσας και η ανανέωσή του σύμφωνα με αυτούς.

Μεγάλη προσοχή χρειάζεται στην επιλογή και διασκευή των κειμένων, τα οποία επιλέγονται. Το σημερινό είναι μία ιδιαίτερα –και αναιτιολόγητα- ατυχής επιλογή και διασκευή. Διότι πέραν του ότι προδίδει τις έννοιες και τα νοήματα του αρχικού κειμένου, τα «σπαράγματα» που απομένουν δεν έχουν νοηματική αυτοτέλεια και σαφήνεια.)